

Long Play

NRO 106

KÖYHÄN PERHEEN
LAPSI

KATJA RAUNIO

Long Play 106: Köyhän perheen lapsi

Teksti: Katja Raunio

Kansi: Mikko Rikala

Julkaisija: Long Play Media Oy

Päätoimittaja: Ilkka Karisto

ISSN 2323-7619

ISBN 978-952-7366-90-5

Helsingissä lokakuussa 2021

**Long
Play.**

KÖYHÄN PERHEEN LAPSI

”Sain yhteiskunnalta 18-vuotislahjaksi toimeentulotukipäätöksen.
Siirsin rahat heti äitini tilille.”

Kirjailija Katja Raunio kasvoi köyhässä perheessä. Se vaikuttaa hänen elämäänsä yhä. Suomessa useampi kuin joka kymmenes lapsi elää köyhyydessä, vaikka juhlapuheissa kaikki ovat lasten puolella.

Pitkässä esseessään Raunio kirjoittaa häpeästä, äitinsä nälästä, velkaantumisen pelosta, talouspolitiikasta, leipäjonoista, leivoksista ja siitä alamaisesta asenteesta, jota köyhiltä odotetaan. ”En ole ollut kiitollinen köyhä. Olen ollut vihainen ja riidanhaluinen.”

KATJA RAUNIO

TÄYTIN 18 VUOTTA tasan 18 vuotta sitten. Kävin silloin vielä lukiota ja asuin kaksin äitini kanssa, isosiskoni oli muuttanut hiljattain omaan asuntoon. Tuona talvena äiti haki taas kerran toimeentulotukea, mutta hänen hakemuksensa hylättiin. Sosiaalitoimiston virkailija kuitenkin vinkkasi, että tukea voitaisiin myöntää minulle – kuten myönnettiinkin. Sain yhteiskunnalta 18-vuotislahjaksi toimeentulotukipäätöksen. Siirsin rahat heti äitini tilille, jotta hän pystyi hoitamaan yhteisen taloutemme kustannukset.

Miksi sitten yhden hakemus hylättiin ja toisen hyväksyttiin? Erottelu tuntui naurettavalta, ikään kuin köyhässä perheessä voisi tukea yhtä jäsentä tukematta toista. Me olimme yhdessä, erottamattomina eläneet ja kokeneet kaiken: tyhjät jääkaapit, erääntyneet laskut, jatkuvan huolen ja huonomman perheen leiman.

Toimeentulotukilain määritelmän mukaan lakkasimme olemasta perhe, kun minusta tuli täysi-ikäinen. Nyt näen ajoituksessa symboliikkaa: aivan kuin sosiaalitoimisto olisi osannut ennustaa, että juuri niihin aikoihin meidän köyhyysytemme yhteisyys alkoi rakoilla. Se oli se kipeä erkaantuminen, jota äitini toimet ja suomalainen koulutusjärjestelmä olivat yhdessä valmistelleet. Sosiaalinen liikkeenä oli alkamassa, vaikka en minä siihen vielä uskonut.

MINUN PERHEESTÄNI tuli yksinhuoltajaperhe 1990-luvun laman aikana. Ajoitus oli mahdollisimman huono. Lama löi lujasti lapsiperheitä, ja etenkin yksinhuoltajaperheiden köyhyysaste nousi jyrkästi.

Vanhempainpäivärahoja, kotihoidon tukea ja lapsilisää leikattiin useampaan kertaan. Neuvoloiden perhevalmennusta ja kotikäyntejä vähennettiin. Lapsiperheiden kotipalveluita, kouluterveydenhuoltoa ja oppilashuoltoa karsittiin. Minä en oikeastaan huomannut laman tapahtumia muuten kuin

puheissa. Pihalla isommat lapset sanoivat, että lama oli Esko Ahon syytä. Niin ajatteli siihen aikaan moni. Suomen vientikauppa oli romahtanut, markka devalvoitu ja työttömyysluvut kasvoivat kuukausi kuukaudelta.

Meidän perhettämme työttömyys ei koskettanut. Isäni firma selvisi hyvin laman yli. Äitini ei joutunut työttömäksi vaan päinvastoin palasi työelämään. Edelliset vuodet hän oli hoitanut minua ja kolme vuotta vanhempaa siskoani kotona. Yksinhuoltajaksi jäätyään hän ryhtyi ensin perhepäivähoitajaksi ja päätyi sitä kautta töihin päiväkotiin.

Lapsiperheissä köyhyys on kuitenkin hieman erilainen ilmiö kuin muissa kotitalouksissa: Peräti joka toisessa köyhässä lapsiperheessä huoltaja käy töissä. Heidän työnsä on usein pätkätyötä, osa-aikaista tai niin huonosti palkattua, että he jäävät köyhyysrajan alapuolelle.

Kun luen tutkimuksia lapsiperheköyhyydestä, tunnistan meidän perheemme monessa kohtaa. Vielä 1990-luvun puolivälissä lapsiköyhyyttä esiintyi tasaisesti erityyppisissä perheissä. Sen jälkeen yksinhuoltajat alkoivat korostua köyhyysstilastoissa, ja samalla köyhien lasten määrä kasvoi. Vuonna 2007 lähes kolmannes yksinhuoltajatalouksista eli köyhyysrajan alapuolella.

Valtaosa yksinhuoltajista on naisia, ja he tienaaavat vähemmän kuin yksinhuoltajaisät tai kahden vanhemman perheiden äidit. Yksinhuoltaja-äidit ovat myös muita äitejä vähemmän koulutettuja ja harvemmin töissä.

Äitini oli yksinhuoltaja jo neljännessä polvessa. Hän kasvoi 1950-luvun pikkukaupungissa ja ajelehti asuinpaikasta toiseen. Välillä hän asui äitinsä kanssa, välillä joidenkin vanhempien sisarustensa luona. Äitini on kertonut olleensa yksitoistavuotias, kun hän ensimmäisen kerran astui kerrostaloon. Minä puolestani olen aina asunut kerrostalossa. Siinäkin me olimme tyypillinen perhe. Laman jälkeen reilusti yli puolet yksinhuoltajista asui kerrostalossa, vuokralla. Muistan, kun vierailin lapsena kaverieni rivitalokodeissa. Minä en koskaan kuvitellut voivani asua siten.

Lapsena asiat hyväksyy itsestäänselvyyksinä; elämä on mitä se sattuu olemaan ja sellaisenaan normaalia. Oli kuitenkin merkkejä, joista huomasi, että taloutemme alkoi heikentyä. Vuoden 1993 lopussa muuttimme synnyinkodistani pienempään asuntoon ja parin vuoden päästä taas pienempään. Kun kesällä 1998 pääsimme kaupungin vuokra-asuntoon, minä ja siskoni saimme viideksi vuodeksi omat huoneet – kunnes piti taas muuttaa pienempään. Ahdas asuminen on tyypillinen pienituloisen lapsiperheen ulkoinen tunnusmerkki. Ahtaaksi määritellään se, kun asunnossa on enemmän kuin yksi henkilö huonetta kohti.

Siitä lähtien kun olin kymmenen äitini nukkui aina olohuoneessa. Hän pyrki tarjoamaan meille enemmän kuin hänellä oli ollut lapsena ja enemmän kuin hänellä oli sillä hetkellä. Me olimme etusijalla omiin huoneisiin, ja vaikka me emme koskaan nähneet nälkää, äiti näki.

Voimakkaimmat köyhyyteen liittyvät tunteeni kytkeytyvät äitini nälkään. Nälkään, jota hän on nähnyt lapsena, nälkään, jota hän on kokenut minun lapsuudessani ja nälkään, jota hän joutuu kokemaan vielä eläkeläisenäkin. Hänen nälkänsä herättää minussa polttavimman vihan tätä yhteiskuntaa kohtaan. Hänen nälkänsä näyttää minulle sen, missä niin sanottu hyvinvointiyhteiskuntamme epäonnistuu. Minä en ole koskaan nähnyt nälkää. Äitini on varjellut minua siltä, miltä yhteiskunta ei varjellut häntä.

Kun olin lapsi, äitini ja tätini osoittivat välittämistä toisilleen ruokaa toimittamalla. Perusoletus oli, että ruoalle on aina tarvetta. Se, jolla sattui olemaan varaa, hankki ruokaa sille, jolla ei sitä ollut. Kun tädit tulivat kylään, he eivät tuoneet meille kukkia vaan perunoita, ahvenia, sämpylöitä, sieniä, marjoja ja kahvia.

Usein kuulee sanottavan, ettei Suomessa ole sellaista köyhyyttä, että joku näkisi nälkää. Se ei ole totta. Köyhyystutkijat Maria Ohisalo ja Tuomo Laihiala julkaisivat vuonna 2014 tutkimuksen leipäjonon

asiakkaista. Avun saajista useampi kuin joka viides kertoi kokeneensa nälkää jatkuvasti tai melko usein edellisen kahden kuukauden aikana. Lama toi leipäjonot suomalaiseen katukuvaan, mutta laman jälkeen ne eivät kadonneetkaan. Niistä tuli osa epävirallista köyhyyspolitiikkaa. Yksi suurimmista ruoka-avun järjestäjistä, EU:n elintarviketukea seurakuntiin koordinoiva Kirkkopalvelut, lahjoittaa ruokaa vuosittain yli sadalletuhannelle ihmisille.

Luvuista voi päätellä, ettei sosiaaliturvajärjestelmä kykene suojelemaan ihmisiä elämän yllätyksiltä: uudet lääkkeet, terveyskeskusmaksut tai rikkoutuneet kodinkoneet voivat viedä pienituloisen ruokarahat. Kyselytutkimusten mukaan noin kolmasosa ruoka-avun saajista on lapsiperheellisiä.

Reilu kymmenen vuotta sitten hakeuduin vapaaehtoistyöhön leipäjonoon. Kuvittelin olevani maailmalle tarpeellisempi tekemällä konkreettista työtä. Vietin siellä puolisen vuotta ja näin, miten absurdilla tavalla kansankerrostien ääripäät tuollaisissa paikoissa kohtaavat. Ruokalahjoituksia tekevät nimittäin monet hienot leipomot ja tavaratalot. Tuntuu kummalliselta jakaa vanhoja viinereitä ja Stockan Herkun erikoissäilykkeitä ihmisille, joilla on puutetta perustarpeista. On toki hauskaa, että kaikista köyhimmät pääsevät osallisiksi luksustuotteista. Toisaalta se korostaa ruoka-avun hyväntekeväisyysluonnetta: sen sijaan, että köyhilläkin olisi oikeus riittävään elintasoon, he voivat jonottaa saadakseen sitä, mitä rikkaiden pöydästä sattuu putoamaan. Syökööt leivoksia!

SUOMEN TALOUS alkoi kasvaa vuonna 1994, ja jo kaksi vuotta myöhemmin bruttokansantuote saavutti lamaa edeltävän tason. Usein ajatellaan, että 1990-luvun loppupuoli oli iloista nousukauden aikaa: lama oli takanapäin, ja Nokia valloitti maailman.

Laman jäljet näkyivät kuitenkin pitkään. Lamakausien on nimittäin havaittu noudattavan kolmivaiheista kaavaa: ensin hellittää talouslama, sitten työttömyyslama ja vasta viimeisenä sosiaalipolitiikan lama.

Tämän näkee selvästi tilastoista. Vuosituhannen vaihtuessa työttömiä oli yhä kolme kertaa enemmän kuin ennen lamaa. Toimeentulotuen asiakkaiden määrä kasvoi vuoteen 1997 asti, ja vuosikymmenen lopussa heitä oli vielä lähes puoli miljoonaa. Kaiken kaikkiaan sosiaalimenot kasvoivat 1990-luvulla, mutta henkilöä kohden käytetty rahausomma pieneni. Se johtui siitä, että melkein kaikkia sosiaalietuuksia leikattiin. Lapsiperheiden tukiin ei tehty korotuksia yli kymmeneen vuoteen, vaikka palkat ja hinnat nousivat. Niin yhä useampi lapsiperhe vajosi köyhyyteen. Köyhien lasten määrä lähes kolminkertaistui vuosina 1995–2007, keskellä nousukautta.

Vuonna 2001 Paavo Lipposen (sd.) toinen hallitus vastasi opposition välikysymykseen lasten ja lapsiperheiden asemasta. Peruspalveluministeri Osmo Soininvaara (vihr.) selitti eduskunnalle, että perheet olivat toki menettäneet tukia Lipposen hallitusten aikana, mutta rahaa oli tietoisesti siirretty palveluihin, esimerkiksi päivähoidon, kouluihin ja terveydenhuoltoon. Soininvaara laski, että kaiken kaikkiaan lapsiperheille osoitettu rahoitus oli pysynyt vuoden 1995 tasolla.

Saattaa olla, mutta minusta vuoden 1995 tasolla pysyttelemisen ei tunnu suurelta saavutukselta. Silloinhan Suomen talous alkoi kasvaa kohisten.

Myös tutkijoiden kuulee puolustavan tätä poliittista linjaa, jossa tulonsiirtojen sijaan suositaan palveluiden rahoittamista. En lähde sitä kiistämään. On kuitenkin myös tilanteita, joissa ihminen tarvitsee yksinkertaisesti rahaa. Äitini on vuosien saatossa käynyt lukuisien sosiaalipuolen työntekijöiden pakeilla kuulemassa neuvoja, miten hän voisi parantaa taloustilannettaan, miten eri tukia haetaan, mitä tukea

hänen kannattaisi yrittää seuraavaksi. Suuri osa tapaamisista on ollut hukkareissuja. Tukea ei ole tullut, ja hyvillä neuvoilla ei saa lunastettua apteekista lääkkeitä tai kaupasta ruokaa.

Joskus ihmettelen ajatusta, että nimenomaan tulonsiirrot passivoisivat ihmisiä. Eikö kuitenkin oma raha, jonka käytöstä saa päättää, nimenomaan aktivoi ihmistä pohtimaan tarpeitaan ja järjestämään asioitaan?

Vuosituhanne vaihteessa äitini päätti yrittää parantaa taloudellista tilannettamme opiskelemalla toisen asteen tutkinnon. Hän valmistui lähihoitajaksi, siis matalapalkkaiselle hoiva-alalle, joten opiskelu ei osoittautunut sijoitukseksi taloudellisesti varmempaan tulevaisuuteen. Hänen opettajansa kannusti häntä jatkamaan taideterapeutin opintoihin, mutta äitini tiesi, ettei hänellä ollut varaa opiskella pidemmälle. Hän palasi entiseen työpaikkaansa päiväkodin hoitajaksi, mutta opiskelun vuoksi perheemme oli nyt velkaantunut.

Velkaantuminen mutkistaa köyhän ihmisen elämää entisestään, koska se vaikuttaa hänen mahdollisuuksiinsa saada tukia. Esimerkiksi Kelan perustoimeentulotuen laskelmissa velkaa ja sen hoitokuluja ei lasketa menoiksi. Ajatuksena on, että velat tulisi järjestellä siten, että rahaa jää lyhennysten jälkeen elämiseen. Asia on velkojan ja velallisen välinen, ei velallisen ja Kansaneläkelaitoksen. Mutta kuinka monella ylivelkaantuneella ihmisellä on voimia ja kykyjä käydä tällaisia neuvotteluja?

Muistan hyvin nuoruudestani äidin harmin siitä, ettei velkaa ja kaikkia lääkekustannuksia lasketa sosiaalitoimistossa menoiksi. Pienen palkan vuoksi rahat olivat aina tiukalla, velka puolestaan oli esteenä toimeentulotuen saamiselle. Kun sitten ilmaantui yllättäviä menoja tai palkka tai Kelan päätös viivästy, ainoaksi vaihtoehdoksi jäi ottaa lisää velkaa. Vaikka rahasummat olisivat pieniä, köyhän perheen hauraassa taloudessa velka rupeaa helposti paisumaan.

Pohtiessani lukioikäisenä ammatinvalintaa äitini sanoi, että hän itse ryhtyisi juristiksi, jos olisi nuorempi. Kun kysyn asiasta nyt, 20 vuotta myöhemmin, hänen mielensä ei ole muuttunut. Äiti kertoo, että haluaisi auttaa työkseen huono-osaisia ja olla siinä tosi taitava. Sitten hän sanoo lauseen, joka pyörii mielessäni vielä pitkän aikaa: ”Ylipäättään haluaisin olla sellainen auttaja enkä autettava ollenkaan.”

Tiedän kyllä vastauksen, mutta kysyn silti, kokeeko hän olevansa nyt autettava.

”Minua on autettu liikaa. Sekin vielä menisi, mutta kun on näitä velkoja, joista en ole suoriutunut, niin se on minulle painajainen. Se pilaa minun elämäni.”

YLÄASTEIKÄISENÄ havaintoni taloustilanteestamme alkoivat tarkentua. Muistikuvissani kertaan ulkoisia merkkejä, jotka kertovat minulle, että me olimme köyhiä: katkaistu puhelinyhteys, rikkinäiset talvikengät, perintätoimistojen kirjeet, tyhjä jääkaappi, sitten tyhjä pakastin, sis-kolta tai tuttavilta perityt vaatteet, kuukauden taitekohtaan ajoittuvat isot ostokset. Aloin tunnistaa ateriasykimme: alkukuun herkut, kuun keskivaiheilla yksinkertaistuva ruoka ja kuun lopussa jälleennäkemisiä alkukuun ruokien kanssa, kun pakastimeen talletetut annokset otettiin käyttöön.

Tunnistin silloin paremmin, miten köyhyys teki työtään meissä. Sen sisäisiä merkkejä ovat unettomuus, terveysongelmat, ahdistus, huoli, stressi, laskujen avaamatta jättäminen ja muu ongelmien välttely – köyhyys on kuin jatkuvaa kilpajuoksua tuntematonta vastustajaa vastaan. Vastustaja on toistaiseksi jostain selittämättömästä syystä vielä takana, mutta ero kutistuu jokaisella kilometrillä, eikä menetettyä etumatkaa saa enää kirittyä takaisin. Köyhän perheen lapsi yrittää juosta ilman

kykyä edes kävellä. Hän ei voi oikeasti osallistua mutta voi myötäelää kaiken näkemänsä ja luoda siitä oman tulkintansa. Minä esimerkiksi pelkäsin vuosia, että jäämme kodittomaksi. Tiesin, että meillä oli vuokratästäjiä. Sen sijaan en ymmärtänyt, ettei lapsiperheitä heitetä kevyin perustein ulos kaupungin vuokra-asunnoista.

Meidän köyhyysimme syveni vuosien saatossa, mutta on vaikea sanoa, mistä se tarkalleen ottaen alkoi. Itselleni tärkeä virstanpylväs oli se, kun ensimmäisen kerran lainasin äidilleni rahaa laskujen maksamiseen. Olin silloin kahdeksan.

Rahan lainaaminen vanhemmille on vain yksi niistä keinoista, joilla köyhien perheiden lapset pyrkivät osallistumaan taloudellisten ongelmien ratkaisemiseen. Lapset pistävät merkille laskut ja kodinkoneiden hajoamiset ja usein myös pohtivat ratkaisuja vanhempiansa kanssa. He myös kantavat poikkeuksellisen suuren vastuun kotitöistä, kokevat tarvetta tehdä ansiotyötä ja saattavat luopua omista kulutustarpeistaan helpottaakseen perheen ahdinkoa.

Erityisesti vanhemmat lapset ovat usein hyvin selvillä perheen taloudellisesta tilanteesta. Kun pyydän isosiskoani muistelemaan konkreettisia merkkejä köyhydestämme, hän mainitsee äidin itkun. Se toistui aina uudestaan: yllättävä lasku, huono uutinen Kelalta tai palkanlaskennasta ja sitten äiti sängyllään tai keittiön pöydän ääressä itkemässä.

Kun nuorena aikuisena opastin ikätovereitani sosiaaliturvajärjestelmän sokkeloissa, havahduin ensimmäisen kerran siihen, miten varhain olen ollut selvillä yhteiskunnan eri tukimuodoista. Viimeistään seitsemännellä luokalla olisin kysyttäessä osannut selittää asumistuen ja toimeentulotuen erot. Olisin osannut ohjeistaa puutteesta kärsivän leipäjonoon, panttilainaamoon tai kirkon diakoniatyön pakeille. Aina kun puolisoni pakkaa pienet kiikarini mukaan linturetkelle, muistan lapsuuteni ensimmäisen vierailun kanikonttoriin, jossa yritin huonolla

menestyksellä tarjota niitä pantiksi. Osoittakaa, missä on ollut suuria kirpputoreja 1990-luvulla; olen varmasti ollut siellä äidin kanssa myymässä tavaroitamme. Luin lehdestä, että vuonna 2016 *Maaseudun Tulevaisuuden* lukijat valitsivat Salon torin Suomen parhaaksi. Muistin heti, että sielläkin meillä oli pöytä ja juuri siellä möin nukkekotini.

Yläasteen lopussa lähdin ystäväni kanssa seurakunnan järjestämälle retkelle. Nuorisopastori kiersi tilausbussissa keräämässä osallistujamaksuja. Kävi ilmi, että minun olisi pitänyt maksaa enemmän kuin muiden, koska olin naapuriseurakunnan jäsen. En saanut sanottua, ettei minulla ollut enempää rahaa mukana tai että meidän perheessämme se pieni ylimääräinen summa, jota minulta pyydettiin, oli tosi iso raha. Sen sijaan neuvottelin papin kanssa siitä, voisiko minut teoriassa laskea retken järjestäneen seurakunnan jäseneksi, kun minut oli kuitenkin kastettu heidän kirkossaan. En voi olla varma, mitä oikeasti tapahtui. Muistikuvassani on aivan hiljaista, aivan kuin kaikki bussissa istuvat teinit olisivat kääntyneet katsomaan minuun. Erityisen hiljaa oli ystäväni, jolle tilanne oli hirveän kiusallinen – näin minä oletin.

Lopulta pappi antoi periksi, silminnähden turhautuneena. Olin tavallaan helpottunut mutta en pystynyt iloitsemaan siitä, että olin saanut tahtoni lävitse. Köyhyyden häpeä oli estänyt minua puhumasta suoraan, ja minusta tuntui, että olin sen sijaan tuottanut häpeää sekä vieressäni istuvalle ystävälle että seurakunnan papille. Tiesin jo tuolloin, että rahasta puhuminen on kiusallista ja pienistä rahasummista tappeleminen osoittaa huonoa makua.

Jälkikäteen tuntuu vaikealta eritellä, kuinka suuri osa rahallisesta keinottelustani – osallistumismaksujen neuvottelusta, ilmaisten lukio-kirjojen haalimisesta – oli äitini pyytämää tai rahatilanteemme vaatimaa ja kuinka suuri osa lapsellista ja vajavaisten tietojen ohjaamaa oma-aloitteisuuttani, yritystäni ratkaista perheemme köyhyys muutaman euron

säästöillä. Sen tajuan nyt, että tuo minun lapsekas säästäväisyyteni oli juuri sitä käytöstä, jota köyhiltä edellytetään. Se ei ratkaise mitään, mutta se ilmaisee oikeanlaista moraalialia. Köyhän pitää nimittäin olla kiltti, kiitollinen. Köyhältä vaaditaan vastuuta, mutta samalla hänen itsenäisyytensä – hänen vapautensa tehdä omia valintoja ja virheitä – on monille sietämätöntä.

LAPSILLE KÖYHYYS on suurelta osin sosiaalinen ongelma: se aiheuttaa kiusaamista, eristämistä, osattomuutta ja huolta perheen toimeentulosta ja muista perheenjäsenistä. Köyhät lapset välttelevät eri tavoilla tilanteita, joissa taloudellinen epäsuhta voisi tulla esiin: he eivät hakeudu varakkaiden perheiden lasten seuraan ja välttelevät keskusteluja rahasta ja tavarasta. Myös rikkaampien lapset hakeutuvat oman sosiaaliluokansa pariin. Haastattelututkimuksissa he perustelevat tätä kiusaantumisella: köyhän seurassa tuntuisi oudolta, koska itsellä on niin paljon enemmän.

Minä varjelin koko nuoruusikäni ystäviäni köyhyydeltämme. En koskaan puhunut siitä, millaista meidän elämämme oli, en ainakaan suoraan. Kiinnostuin yhteiskunnallisista asioista hyvin varhain. Yläasteella minua kutsuttiin kommunistiksi. Tavallaan minä kerroin köyhyydestämme jatkuvasti mutta verhotusti, puhuen politiikkaa. Haastattelututkimuksissa eritaustaiset lapset hahmottavat köyhyyden syitä eri tavoin: Hyväosaiset ajattelevat, että köyhyys johtuu pääasiassa huonosta taloudenhallinnasta ja tuhlailevaisuudesta. Huonompiosaiset puhuvat pienistä palkoista ja työpaikkojen puutteesta. Ensimmäiset selittävät köyhyyttä siis yksilöllisillä syillä, jälkimmäiset rakenteellisilla.

Vuonna 2001 olin isosena rippikoululeirillä, jolla yhtenä ohjelma-numerona oli arvokeskustelu. Nuorisotyöntekijä esitti erilaisia väitteitä,

ja leiriläiset asettuivat huoneen poikki vedetylle janalle mielipiteidensä mukaan. Kun kysyttiin, onko oikeudenmukaista, että verotuksella siirretään tuloja rikkailta köyhille, minä, eräs ystäväni ja nuorisopastori olimme ainoat siinä päässä janaa, jossa tulonsiirtoja kannatettiin. Kaikki muut leiriläiset ja isokset pitivät tulonsiirtoja epäoikeudenmukaisina. Heistä suurin osa oli munkkiniemeläisiä, hyvätuloisten perheiden lapsia. Näiden ihmisten parissa minä vietin teini-ikäni ja rakensin identiteettiäni köyhänä ja samalla myös mielikuvaani rikkaista.

Kun olin 19-vuotias, lähdin interrail-matkalle peruskouluikäisten ystäväni kanssa. Jo alkumatkasta tajusin, että matkabudjettini oli merkittävästi pienempi kuin muilla. Kuukautta Euroopassa leimasivat huoli rahasta sekä tietty ilonpilaajan rooli. En halunnut tehdä mitään kallista enkä ostaa kaupasta mitään ravinnonsaannin kannalta yhdentekevää. Taas kerran turhautumiseni purkautui siten, että aloin paasata yhteiskunnallisesta eriarvoisuudesta. Ystäväni reagoivat siihen puhumalla köyhien auttamisen tärkeydestä ja tarjosivat minulle ostamiaan leivoksia. Minä suutuin ja kieltäydyin, minkä jälkeen ystäväni suuttuivat, ja lopulta leivokset päätyivät roskiin.

Jälkikäteen riita tuntuu naurettavalta, mutta samalla pystyn yhä palaamaan loukkaantumisen tunteeseen. He olivat kotoisin samalta alueelta kuin minä, käyneet samoja kouluja kuin minä, harrastaneet samoja asioita, enkä minä halunnut heiltä myötätuntoa tai apua. Halusin oikeuden samaan. Halusin heidän myöntävän oikeuteni samaan.

Ystäväni käsitys maailmasta saattoi olla erilainen kuin minulla, mutta he olivat aina empaattisia ja reiluja. Tulerojen tiedostaminen ei nimittäin välttämättä johda syrjintään. Haastattelututkimuksissakin on havaittu, että lapset saattavat jopa toivoa ystävää oman sosiaaliluokan ulkopuolelta voidakseen auttaa. Minulle tuo auttamishalu kuitenkin kylvi jo varhain inhon hyväntekeväisyyttä kohtaan.

En ole koskaan ollut kiitollinen köyhä. Olen ollut vihainen ja riidanhaluinen. Meidän perheeltämme puuttui kaikki se pyhimysmäisyys, joka tuntuu kuvaavan päivänvaloon uskaltautuvia köyhiä. Lehtihaastattelujen köyhät eivät yleensä ole tehneet mitään virheitä, jotka olisivat myötävaikuttaneet heidän köyhyyteensä. Juttujen kommenttiosioissa kuitenkin väitellään huolimattomien sivulauseiden ja kuvien yksityiskohtien perusteella, kuinka köyhiä haastatellut todellisuudessa ovat ja kuinka suurelta osin syyllisiä omaan ahdinkoonsa. Itse asiassa minussakin nuo esimerkilliset köyhät herättävät epäluuloa. En usko, että valtaosa köyhistä on heidän kaltaisiaan. Kyllä köyhätkin nimittäin tekevät virheitä.

Meidän perheemme köyhyyttä toki selittivät yksinhuoltajuus, matalapalkkaisuus ja monesti huono onni. Me olimme kuitenkin myös läpikotaisin inhimillisiä, vajavaisia ja impulsiivisia. Nyt kerron jotain provosoivaa: Palkkapäivänä äiti usein osti isot kassit ruokaa, kaikkea turhaakin, kuten sipsejä tai karkkia tai limsaa. Usein stressaannuin noista ostoksista ja ajattelin jo etukäteen kuun loppua, jolloin rahat eivät riittäisi enää välttämättömään. Äitini kuitenkin halusi, että meidän elämässämme on vaihtelua: pientä juhlaa eikä pelkkää kunnollisuutta.

Kerran äitini vei meidät kahdeksi viikoksi lomamatkalle Thaimaahan. Se oli varmasti taloudellisesti täysin järjetöntä, mutta se on suloisin lomamatka, jonka lapsuudestani muistan. Me emme todellakaan olleet pyhimysmäisiä. Ihmiset, jotka etsivät köyhyysjutuista pieniä todisteita tuhlaavaisuudesta, katsokaa tänne: meillä tehtiin huonoja valintoja!

Nämä taloudellisten virheiden etsijät katsovat köyhyyttä oikeastaan samoin silmin kuin lapsi, joka kasvaa köyhässä perheessä. Myös minä kannoin huolta ylimääräisestä rahanmenosta: keksipaketeista, noutopitsasta, vaatteista, koriste-esineistä, pienistä ostoksista, joilla ei lopulta ollut kovinkaan suurta merkitystä perheemme taloudelle. Ehkä ne jyrkensivät kriisiä, mutta eivät ne ajaneet meitä köyhyyteen. Kun luen köyhyystutkimusta,

se on kuin synninpäästö: jokainen tunnistamani kohta, jossa vastaamme tyypillistä köyhää lapsiperhettä, antaa anteeksi jonkun höpsön ostoksen tai kalliiksi tulleen virhearvion. Ehkei se ollutkaan meidän vikamme.

MEIDÄN PERHEEMME oli pieni ja tiivis, mutta muistamme lapsuusvuosieni tapahtumat hieman eri tavoin. Kaikkea en itse muista, vaan olen kuullut asioista vasta myöhemmin siskoltani tai äidiltäni. Eivätkä muistikuvatkaan ole luotettavia, koska ne ovat kylläisiä lapsuuden ja nuoruuden tunteista. Kokemukseni perheemme köyhyydestä on täynnä epäselviä kysymyksiä ja hajanaisia painajaisia.

Viime jouluna puhuin siskoni kanssa lapsuudesta, ja yhtäkkiä hän esitti kysymyksen: olimmeko me köyhiä? Kun yritin vastata, mielessäni syntyi kaksi saraketta. Köyhyyssarakkeeseen tulivat yksinhuoltajuus, yhteiskunnan tuet, asumisemme, äidin ammatti, maksamattomat laskut, puute ruuasta ja ehjistä kengistä. Toiseen sarakkeeseen sijoitin ajoittaiset kalliimmat ostokset, isämme kanssa tehdyt lomamatkat, hänen kustantamansa harrastukset ja ravintolakäynnit.

Luen köyhyystutkimusta ymmärtääkseni itseäni ja menneitä elämäni. Kaikki ei kuitenkaan täsmää. Tunnistan itseni tutkimuksesta vain, jos jätän huomiotta monia minua ja elämäni määrittäviä tekijöitä. Alan epäillä, onko tutkimuksissa kuvattuja köyhiä olemassakaan. Köyhyys on sotkuista, ei laisinkaan suoraviivaista. Oikeassa elämässä kaikki ei loksahda paikoilleen. Siskoni esittämä kysymys on todellinen: onko meillä kokemusta köyhyydestä, kun kodittomuuden ja nälän pelkoon sekoittuu elämyksiä ulkomailla ja kalliissa ravintoloissa?

Tutkimusta lasten omista köyhyyskokemuksista on tehty yllättävän vähän, koska pitkään ajateltiin, että lapset ovat haastateltavina epäluotettavia: heillä ei ole tarkkaa käsitystä vanhempiensa tuloista ja

menoista, eivätkä he ymmärrä taloudenpitoa. Ja vaikka tarkat luvut tuloista ja menoista olisivatkin tiedossa, ne eivät paljasta sitä, mitä kaikkea köyhyys voi lapselle merkitä. Tutkijat ovatkin viime vuosikymmeninä pyrkineet etsimään vastauksia muualta kuin numeroista. Tutkimusalan pioneerina mainitaan usein Tess Ridge, joka haastatteli köyhiä lapsia ja nuoria Britanniassa 1990-luvun lopussa. Hänen keskeinen havaintonsa oli se, että köyhyys kyllä näkyy lasten elämässä konkreettisesti asumisessa, vaatetuksessa, ruuan puutteena ja vähäisinä harrastusmahdollisuuksina, mutta suuri osa köyhyyden kokemuksesta liittyy tunteisiin ja sosiaalisiin suhteisiin.

Ruotsissa vastaavia havaintoja on tehnyt sosiaalityön tutkija Anne Harju, jonka haastattelututkimuksessa vuodelta 2008 kävi ilmi, etteivät lapset mielellään identifioituneet köyhiksi. Sen sijaan he vertasivat itseään vielä vähempiosaisiin ja kiinnittivät huomiota asioihin, jotka heillä olivat hyvin, esimerkiksi terveyteen. Ensin moni kielsi eroavansa mitenkään varakkaammissa perheissä elävistä ystävistään mutta luetteli sitten kuitenkin asioita, jotka kuvasivat heidän erojaan.

Yksi syy sille, etten koskaan puhunut köyhyydestämme ystäväilleni oli ehkä se, etten nimennyt meitä köyhiksi edes itselleni. Oma käsitykseni köyhyydestä oli lopulta lapsellinen, jotain Etiopian nälänhädän ja Charles Dickensin väliltä. Annoin arkielämäämme liittyvien ristiriitaisuuksien hämmentää itseni. Vasta nyt, vuosia myöhemmin, asiat alkaivat asettua paikoilleen. Minun epämääräiset muistikuvani järjestyvät suhteessa toisiinsa, ja oivallan tutkimuksissa kuvatun köyhyyden avulla asioita, joihin en lapsena kiinnittänyt huomiota.

Tunnistan itsessäni myös epäluotettavan informantin. En ymmärtänyt montaa asiaa meidän perheemme taloudessa enkä osannut arvioida eri ongelmien mittakaavaa. Kuitenkin minun vääristynyt käsitykseni on tärkeä – se on se, mitä en löydä köyhyystutkimuksesta tai julkisesta

keskustelusta. Köyhän perheen lapsen kokemus on nimenomaan aukoinen kollaasi erilaisia havaintoja ja pelkoja.

Lukiossa innostuin pyöräilystä, ja yhden lukuvuoden ajan poljin päivittäin yhteensä kymmenen kilometrin matkan kouluun ja takaisin. Innostus lopahti siihen, että seuraavana vuonna oli siskoni vuoro käyttää pyörää. Niin, meillä oli siis yksi polkupyörä, sekin peritty tädiltäni. En ollut koskaan tullut ajatelleeksi, että siinä olisi jotain erikoista, ennen kuin puhuin aiheesta puolisoni siskon kanssa tänä syksynä. Muodostin jo varhain käsityksen, että köyhänä ymmärsin ikätovereitani ja joskus aikuisiakin enemmän tuloeroista ja yhteiskunnasta, ehkä jopa maailmasta. Ehkä havainnoinkin ympäristöäni tarkasti, mutta perheeni tilanteen suhteen olin monessa kohtaa sokea, ja olen yhä. Minun todellisuuteni on edelleen rakentunut lapsuuteni sotkuisen vyyhdin päälle.

ENSI ALKUUN minua ihmetytti se, että köyhyystutkimuksessa keskitytään niin paljon kuluttamiseen. Se tuntui typerältä ja pinnalliselta. Artikkelista toiseen toistuu pohdinta siitä, miten vaikeaa on elää tässä kulutusyhteiskunnassamme, kun ei ole varaa ostaa tavaraa tai saavuttaa samanlaista elintasoja kuin muilla. Mutta en minä lapsena kaivannut tavaraa tai vaatteita. Huoli oli keskittynyt välttämättömyksiin, vuokraan ja ruoan riittämiseen.

Kun olin lukiolainen, meillä kotona ei ollut tietokonetta eikä tulostinta. Kun koulussa annettiin tehtäviä, jotka piti kirjoittaa koneella, kaivoin esiin vanhan matkakirjoituskoneen. Minulle niukkuudesta tuli myös ideologinen valinta, se ei häirinnyt silloin, eikä se häiritse juuri vieläkään. Minut saattoi tunnistaa köyhäksi, sillä kuljin rikkiäisissä maihareissa ja kirpparivaatteissa. Vaatetukseni oli isolta osalta tilanteemme tuottama, mutta yhtä kaikki siitä tuli oma tyylini.

Sitten luen Kelan tutkimusta, jossa todetaan se, minkä pitäisi kai olla itsestään selvää: kuluttamisen vaikutus ihmisten sosiaalisiin suhteisiin on kasvanut. Samalla siitä on tullut tärkeä hyvinvoinnin mittari. Ehkä köyhyys onkin siinä mielessä vaikeampaa nykyisin kuin ennen. Minulla ei ollut lapsena vaikkapa matkapuhelinta. Yläkouluikäisenä monella kaverilla oli jo sellainen, mutta puhelimen merkitys ei ollut lähellekään sitä, mitä nykyisin. Köyhien perheiden vanhempia saatetaan moralisoida, kun he käyttävät rahaa lapsen hienoon puhelimeen tai merkkikengkiin sen sijaan, että säästäisivät rahat laskuihin ja ruokaan. Mutta eikö se ole kulutusyhteiskunnassa aivan järkevä valinta? Tietyillä tavaroilla on iso rooli siinä, miten nykylapset kiinnittyvät lapsiyhteisöön. Ehkä vanhemmat haluavat tarjota lapselleen nimenomaan sen.

Kun selitin asiaa siskolleni, hän tosin huomautti, ettei tavara ennenkään ollut merkityksetöntä. Hänen mielestään olisi ollut paljon helpompaa kasvaa ympäristössä, jossa on muitakin köyhiä. Me kävimme vauraan naapurikaupungin osan koulua, jossa luokkatoverit opettivat minulle, että oma asuinalueeni on getto. He sanoivat, että kaupungin vuokratilassa asuminen on ällöttävää ja että näytän aivan siivoojalta.

Ei siskoni välttämättä halunnut kaikkia samoja asioita kuin rikkaiden perheiden lapset, mutta hän oli kiinnostunut muodista ja halusi oman matkapuhelimen. Hän päätyikin hankkimaan monet asiat aivan itse, omilla rahoillaan.

Siskoni aloitti työnteon viisitoistavuotiaana. Hänellä oli osa-aikatyö läpi lukion, ja tienesteillään hän maksoi harrastuksensa ja myöhemmin osan vuokrastamme. Hänen kunnianhimonsa kasvoi, ja hän säästi rahaa voidakseen mennä kesälomalla ulkomaille kielikursseille. Hän työskenteli itselleen samat mahdollisuudet, jotka hänen luokkatovereillaan oli syntyjään. Kun siskoni täytti kahdeksantoista, hänen tulonsa alkoivat aiheuttaa ongelmia. Kesäloman vapaaehtoistyömatkaa varten säästetyt

rahat perittiin takaisin äitini saamista asumistuista. Silloin, yleisen paniikin ja suuttumuksen keskellä, kukaan ei muistanut sanoa siskolleni, ettei se ollut hänen vikansa. Ei se ollut äitinikään vika, vaan yhteiskunnan, joka väitti uskovansa mahdollisuuksien tasa-arvoon mutta riisti samalla mahdollisuuksia köyhän perheen nuorelta.

Mahdollisuuksien tasa-arvo tarkoittaa ajatusta, ettei perhetausta määrää lapsen asemaa aikuisuudessa, vaan kukin voi edetä kykyjensä ja motivaationsa mukaan. Sosiaalisen liikkuvuuden ajatellaan hyödyttävän koko yhteiskuntaa, koska siten eri tehtäviin valikoituvat niihin parhaiten soveltuvat ihmiset ja kansalaisten kyvyt pääsevät käyttöön. Suomi vaikuttaa tältä kannalta ihannemaalta: erilaisista taustoista tulevat ihmiset käyvät samoissa päiväkodeissa ja kouluissa. Jatkokoulutuksesta ei peritä lukukausimaksuja.

Tilanne ei kuitenkaan ole niin auvoisa. Matala koulutustaso, työttömyys ja taloudellinen huono-osaisuus periytyvät Suomessakin usein sukupolvelta toiselle. THL on tehnyt laajaa seurantatutkimusta vuonna 1987 syntyneiden ikäryhmästä. Siinä on havaittu, että kouluttamattomien vanhempien lapsista vain joka viides käy lukion, kun taas korkeasti koulutettujen vanhempien lapsista ylioppilaita on 74 prosenttia. Korkeasti koulutettujen vanhempien lapset käyttävät vähemmän psykiatrisen erikoissairaanhoidon palveluja, heillä on vähemmän merkinlöjä poliisin tai oikeuslaitoksen rekistereissä, ja he turvautuvat harvemmin toimeentulotukeen. Vanhempien pitkäaikainen toimeentulotukiasiakkuus puolestaan lisää lasten mielenterveysongelmien, huostaanoton, matalan koulutustason, pienimuotoisen rikollisuuden ja aikuisiän toimeentulovaikeuksien todennäköisyyttä.

Kun tilastolliselta tasolta tarkennetaan yksilön elämään, näkökulma mahdollisuuksien tasa-arvoon muuttuu. Pienet järjestelmän virheet, jotka kurittavat yksilöä, kuten siskoni tapauksessa, eivät lopulta

välttämättä heijastu esimerkiksi sosiaaliseen liikkuvuuteen. Tuon ihmisen kokemusmaailmassa ne kuitenkin kasvavat kokoaan suuremmiksi. Epäoikeudenmukaisuus vaikuttaa siihen, miten sen kohteeksi joutunut ihminen kokee ympäröivän yhteiskunnan, parempiosaiset ihmiset sekä omat vaihtoehtonsa elämässä.

Kun minä ja siskoni olimme lukioikäisiä, sosiaalitoimiston työntekijä kehotti äitiäni ottamaan meidät pois koulusta ja pistämään töihin. Se oli hänen mukaansa perheellemme ainoa taloudellisesti järkevä ratkaisu. Kyse oli ehkä yksittäisen työntekijän erittäin huonosta päivästä, mutta tuo neuvo horjuttaa edelleen turvallisuudentunnettani. Se nousee kylmänä väristyksenä selkää pitkin ja muuttuu päässä lieväksi huimaukseksi. Sitä ajatellessa nykyinen elämäni vaikuttaa yhtäkkiä kovin hauraalta. Kaikki olisikin voinut mennä toisin. Äitini ei onneksi noudattanut sosiaalityöntekijän neuvoa. Minusta ja siskostani tuli ylioppilaita ja myöhemmin maistereita. Se ei kuitenkaan ole koskaan ollut minulle itsestään selvää, koska tuo yksittäisen työntekijän epäonninen kommentti vahvisti, että olin huonomman perheen lapsi, sellainen, jolle kaiken ei tarvitse olla mahdollista.

Siskoni palaa monta kertaa nuoruuden haaveeseensa koreografin ammatista. Minäkin muistan tuon haaveen enkä koskaan oikein ymmärtänyt, mihin se katosi. Hän oli intohimoinen tanssiharrastaja ja myöhemmin työskenteli sivutoimisesti tanssinopettajanakin. Kuitenkin siskoni maksoi itse tanssituntinsa, ja hänen tienestinsä riittivät yhteen tuntiin viikossa. Samassa tanssikoulussa kävi toisia nuoria, joiden vanhemmat kustansivat heille tunteja vaikka viikon jokaiselle päivälle. Siskoni sanoo tajunneensa jo tuolloin, ettei pystyisi kilpailemaan heidän kanssaan. Aikuistuuessaan hän ajatteli, ettei köyhällä ihmisellä ole varaa hakeutua epävarmalle alalle. Hän kaipasi ennen kaikkea vakituisen kuukausipalkan tarjoamaa turvaa.

Nyt siskoni on löytänyt tuon turvan. Minä puolestani en ole koskaan sitä etsinytkään. Mitä pidemmälle jatkamme muistelua, sitä enemmän paljastuu asioita, joita me koimme eri tavoin. Muutaman vuoden vanhempana siskoni muistaa ajan ennen eroa, kun emme vielä olleet köyhiä. Hän sanoo ajatelleensa pitkään köyhyyden olevan väliaikaista, koska meidän olimme hyvästä perheestä. Minä puolestani sisäistin jo lapsena, että me olimme huonompi perhe. Painoin mieleeni kaikki naapureiden esittämät huomiot siitä, millä tavoin äitini yksinhuoltajuus ja vähävaraisuus turmelivat minua ja siskoani, miten ne näkyivät meissä.

KÖYHYYS ON SOTKUISTA. Tutkimustekstissä vilisee erilaisia mittareita: lapsiperheille suunnattujen varojen osuus bruttokansantuotteesta tai sosiaalimennoista, lapsilisien leikkaukset ja korotukset, perheiden toimeentuloon vaikuttavien maksujen muutokset. Perheiden tilanteesta voi antaa hyvinkin erilaisen kuvan valitsemalla tarkasteluun eri aikavälejä ja tunnuslukuja tai muuttamalla tulojen laskentatapaa. Myös hyvin toimeentulevien talouskehitys vaikuttaa käsitykseen köyhyydestä: joinain vuosina lapsiperheiden taloustilanne on vaikuttanut parantuneen, mutta kyse on ollut pikemminkin siitä, että yleinen tulotaso on laskenut ja köyhät ovat vähän vähemmän köyhiä suhteessa muihin. Ja jos joukko lapsia siirtyykin tilastollisesti juuri ja juuri köyhyysrajan yläpuolelle, onko heidän arkensa silloin suuresti muuttunut?

THL:n tutkimuspäällikkö Minna Salmi on tehnyt pitkään tutkimusta köyhistä lapsiperheistä. Kirjassa *Lapsiperheiden köyhyys & huono-osaisuus* hän kiteyttää ongelman suorasanaisesti: lapsiperheisiin ei ole panostettu talouskasvun vuosina, mutta niiltä on leikattu taantumassa. Taantumanaikaa sitä on perusteltu säästötarpeilla, nousukaudella tehostamisella. Viime vuosina vakioselitys leikkauksille on ollut julkisen talouden kestävyys. Kun syksyn budjettineuvottelujen aikaan lehdissä

kummasteltiin velan kasvattamista nousukaudella, minä pohdin, milloin sitten on talouspoliittisesti oikea hetki panostaa sosiaaliturvaan. Lapsiperheiden kohdalla vastaus näyttäisi olevan: ei koskaan.

Suomessa on 1990-luvulta asti ajateltu, että valtion on järkevämpää laittaa rahaa sosiaalipalveluihin kuin suoriin tulonsiirtoihin. Kun taloustilanne on muuttunut huonoksi, palveluista on kuitenkin leikattu. Näinä vuosina hallituksessa ovat istuneet kaikki nykyiset eduskuntapuolueet paitsi Liike Nyt. Ne kaikki ovat olleet tekemässä päätöksiä, jotka ovat heikentäneet köyhien lapsiperheiden asemaa.

Eivätkö poliitikot sitten välitä? Kyllähän he välittävät. Kaikkihan ovat lapsiperheiden tai vähintäänkin lasten puolella. Pitäisi olla paha ihminen, jottei välittäisi lapsista! 2000-luvulla eduskunnassa on tehty useita välikysymyksiä lapsiperheiden tilanteesta. Ryhdyn turhauttavaan yritykseen löytää jostain syypäätä. Alan lukea ministerien välikysymysvastauksia mutta huomaan hyvin pian, että tehtäväni on tyhjänpäiväinen. Luulin, että löytäisin jostain pahansuovan lauseen tai ilkeän viittauksen köyhiin, mutta kuka menestynyt poliitikko puhuisi niin? Sen sijaan löydän luetteloita moninaisista tukitoimista, laveita pohdintoja asian monimutkaisuudesta ja valittelua siitä, ettei enempää ole vielä pystytty tekemään. Puolueet eivät juuri erotu toisistaan.

Välikysymysvastausten lukeminen suututtaa. Silmissäni puhujanpönttöön astelee yksi toisensa perään kalliisiin pukuihin sonnustautuneita ammattijaarittelijoita avustajien kirjoittamien korulauseiden kera. He ovat täynnä hyvää tahtoa. Heidän suopeutensa raivostuttaa minua. Köyhillä lapsilla ei ole heidän myötätunnolleen mitään käyttöä. Heidän taulukoissaan nuo lapset ovat vain ylös ja alas keikkuvia desimaaleja, joiden muutoksia voidaan pahoitella tai juhlia. Miksi noille desimaaleille on niin vaikeaa kohdistaa rahaa? Jos kaikki välittävät niin hirveän paljon, niin miksi mikään ei muutu, ainakaan parempaan päin?

Tutkijat selittävät tätä ristiriitaa eri tavoin. Eräs ongelma on se, että lapsuus mielletään ohimeneväksi elämänvaiheeksi sen sijaan, että lapsia tarkasteltaisiin yhteiskunnan pysyvänä rakenteellisena osana. Siksi heidän elämisen ehtojaan ei myöskään hahmoteta osana laajempaa talouden kehitystä. Perhepolitiikka mielletään pehmeäksi politiikan alueeksi, jota käsitellään irrallaan kovista poliittisista päätöksistä. Lasten asemaan kuitenkin vaikuttavat myös esimerkiksi finanssi-, vero- ja työllisyyspolitiikka. Jostain syystä niiden yhteydessä harvoin puhutaan lapsista tai lapsiperheistä. Tai jos puhutaan, niin päätösten vaikutuksia arvioidaan lyhytnäköisesti yhden budjetti- tai hallituskauden ajalta, vaikka lasten ja nuorten elämässä ne näkyvät vasta pidemmällä ajanjaksolla.

Tälle on nimikin: rakenteellinen välinpitämättömyys. Se on välinpitämättömyyttä, jota kukaan yksittäinen poliitikko ei tunne, vaan se kasaantuu pienistä epäedullisten ratkaisujen virrasta.

Minusta voidaan puhua myös ihan aidosta välinpitämättömyydestä. Köyhyys on aina myös poliittinen arvovalinta. Toimittaja Tommi Nieminen kirjoitti viime keväänä *Helsingin Sanomiin* pitkän artikkelin lapsiperheköyhyydestä. Hän oli lukenut Suomen 2000-luvun hallitusten hallitusohjelmat ja erityisesti niiden lupaukset lapsiperheköyhyyteen puuttumisesta. Artikkelin lopussa sosiaalipolitiikan professori Heikki Hiilamo toteaa, että lapsiperheköyhyys on nykyisin hyväksyttävämpää kuin 1980-luvulla. Samalla tavoin kuin olemme tottuneet leipäjonoihin, olemme hyväksyneet sen, että useampi kuin joka kymmenes lapsi elää köyhyydessä, vaikka yhteiskuntamme on vauraampi kuin koskaan ennen.

Minä etsin koko ajan syyllistä jostain vallan portailta. Moni muu kokee löytävänsä syyppään perheiden sisältä. Poliittisessa keskustelussa kysymys vastuusta kääntyy hyvin nopeasti kysymykseksi vanhempien vastuusta. Esimerkiksi sosiaali- ja terveysministeri Maija Perho (kok.)

heitti pyyhkeen kehään välikysymysvastauksessaan vuonna 2001:
”Päätöksentekijät voivat huolehtia omalta osaltaan onnistumisen ja pärjäämisen edellytyksistä, mutta vanhemmuuteen kasvaminen ja siihen liittyvän vastuun oivaltaminen ei ole kirjoitettavissa lakiin.”

Länsimaissa perheasioiden on perinteisesti ajateltu kuuluvan yksityisen elämän alueelle. Vanhempien ja yhteiskunnan roolit jäävät erittelemättä. Vanhempien tehtävä on – kuulemani mukaan – varjella lapsia rahahuoliltaan. Minulle on sanottu, että äitini toimi väärin kertoessaan meille lapsille perheemme talousvaikeuksista. Mutta lasten suojeleminen rahahuolilta on sekin etuoikeus. Ensimmäisenä koronakeväänä ajattelin niitä perheitä, joissa vanhemmat menettivät toimeentulonsa, Kelan käsittelykoneisto ruuhkautui eikä säästöjä ollut. Kuinka moni velkaantui pysyvästi? Ja miten lapsia varjellaan rahahuolilta silloin, kun jo toista viikkoa syödään vain makaronia ja soijarouhetta? Jokin selitys lapsen on saatava, ja sen olisi hyvä olla tosi. Ehkä vanhempien sijaan sosiaaliturvajärjestelmämme pitäisi varjella lapsia rahahuolilta.

ESIMERKKITARINAT perheestäni voivat kuvittaa tutkimustietoa, mutta ne eivät ole tilastollisesti edustavia. Niistä ei voi tehdä johtopäätöksiä järjestelmän toiminnasta suuntaan tai toiseen. Se ei ole tarkoitukseni-kaan, kun kerron meidän elämästämme. Sen sijaan haluan pysähtyä pohtimaan, mitä nuo tilastollisesti edustamattomat, silloin tällöin tapahtuvat järjestelmän oikut merkitsevät yksilölle, joka ne joutuu kohtaamaan. Sillä ihminen ei tarkastele elämäntilanteitaan tilastojen tai rakenteiden tasolla vaan omien merkitystensä tasolla. Vain niiden perusteella järjestelmän tuki tai torjunta tuottavat hänelle kokemuksen omasta roolista tässä yhteiskunnassa.

Itselleni vahvin tunnistamisen hetki tutkimuskirjallisuuden äärellä koittaa, kun siinä mainitaan häpeä.

häpeä

sopimattoman teon, huonommuuden tms. aiheuttama mielipahan, nolouden, katumuksen tunne t. tila; arvonannon t. kunnian menetys t. sen aiheuttanut seikka. (Kielitoimiston sanakirja)

Häpeä on yksi syy siihen, etten koskaan kuvitellut kirjoittavani mitään tästä aiheesta. Köyhyydestä puhuminen yleisesti ottaen on mielestäni tärkeää, mutta *meidän* köyhyydestämme kertominen on ahdistavaa ja vastenmielistä.

Miksi häpeä sitten liittyy niin vahvasti köyhyyteen? Siihen vastatakseni on palattava taas kahdeksantoista vuoden taakse, tuohon hetkeen, jolloin minulle myönnettiin tuki, joka äidiltäni oli evätty. Muistan, miten järkyttynyt olin erilaisesta kohtelustamme. Ratkaisulle oli varmasti jokin tekninen selitys, mutta minulle se tarjosi peilin, josta näin meidät yhteiskunnan silmin. Olin luullut, että olimme äitini kanssa yhdessä köyhiä. Tuolloin minulle selvisi, että köyhiä onkin kahta lajia.

Sosiologit ovat käsitteellistäneet asennoitumista huono-osaisiin jaolla kunniallisiin ja kunniaattomiin köyhiin: Kun köyhyyden katsotaan johtuvan olosuhteista, ihmisen auttaminen saa laajaa kannatusta. Jos taas ahdinkoa pidetään köyhän omien huonojen valintojen seurauksena, tilanne on toinen. Yhteiskunnan tuki kantaa kyljessään eräänlaista paistetta, jonka sisällä muhii loputon määrä mielipiteitä siitä, kuka ansaitsee apua ja kuka ei.

Tähän peliin lähtevät usein mukaan myös he, jotka pitävät köyhyyttä vahvasti rakenteellisena ongelmana. He toteavat, että köyhyyttä voi selittää rakenteellisilla syillä, mutta tuokin toteamus vetää perässään

lisämomenttien laahusta: jossain on toki aina myös ihmisiä, jotka eivät yritä parantaa asemaansa, ja varmasti jotkut aidosti tuhlaavat yhteiskunnalta saatuja tukirahoja. Minua vaivaa tämä ylijäämä, johon viitataan sivulauseessa ikään kuin myönnytyksenä niille, joiden mielestä merkittävä osa sosiaaliturvan käyttäjistä on vain laiskoja. Keitä ovat nämä huonommat köyhät, entä keitä ne hurskaat veronmaksajat, joita lisämomentilla on lepyteltävä?

Liisa Björklundin, Niko Eskelisen ja Juho Saaren kirjassa *Raskas perintö* todetaan, että poliitikot puoluekannasta riippumatta pitävät tärkeänä haavoittuvimmassa asemassa olevien henkilöiden auttamista. Kun poliitikoilta kysytään, keitä nämä autettavat ovat, vastaus kattaa tyypillisesti lapset, sairaat, työkyvyttömät ja vanhukset – eli yli puolet suomalaisista. Tutkijat huomauttavatkin, että näiden ihmisryhmien sisällä on suurta vaihtelua toimeentulon suhteen.

Eivät kaikki lapsiperheet ole köyhiä. Ylimpään tuloviidennekseen kuuluvien perheiden tulot ovat nousseet merkittävästi 1990-luvun alusta lähtien ja ero alimpaan tuloviidennekseen kasvanut. ”Lapsiperheistä” puhumalla voi kuitenkin kerätä irtopisteitä, kun osoittaa välittävänsä tällaisesta sympaattisesta ihmisryhmästä. Mainitsematta jäävät pitkäaikaistyöttömät, ylivelkaantuneet, päihdeongelmaiset tai täysin syrjäytyneet ihmiset. Heihin suhtaudutaan usein lähtökohtaisesti kielteisesti, mutta jos heidän ongelmiaan tarkastellaan heidän lapsuuden kasvuolosuhteita vasten, puheen sävy hetkellisesti muuttuu: tunnustetaan, että kaikilla ei ole samanlaisia lähtökohtia elämässä pärjäämiseen.

Vaikuttaa kuitenkin siltä, että ihmisen vanhetessa yhteiskunnan myötätunto tyrehtyy ja ylisukupolvisesti huono-osaisesta tuleekin vain niin sanottu sosiaaliturvariippuvainen.

Hollantilainen sosiologi Wim van Oorschot on tutkinut ihmisten asennoitumista sosiaalitukiin. Hän on havainnut, että ihmisillä

on monenlaisia kriteerejä sille, ketkä ansaitsevat tulla autetuiksi. Asia riippuu ensinnäkin avuntarpeen suuruudesta, toiseksi avuntarvitsijan omista vaikutusmahdollisuuksista ja kolmanneksi avustettavien sosiaaliseen etäisyydestä auttajaan. Neljäs vaikuttava tekijä on autettavan asenne eli se, missä määrin hän osoittaa kiitollisuutta ja nöyryyttä. Viides ja viimeinen kriteeri on vastavuoroisuus: onko avunsaajasta hyötyä yhteiskunnalle?

Viimeinen kriteereistä on juuri se, jonka vuoksi yhteiskunnan myötätunnolla on eräpäivä. Yhteiskuntatieteilijä Raija Julkunen havaitsi jo 20 vuotta sitten, että hyvinvointivaltiota tarkastellaan yhä enemmän talouskasvua ja kansallista kilpailukykyä edistävänä investointina. Tästä näkökulmasta ajateltuna lapsiin todella kannattaa panostaa. Heillä on jäljellä paljon elinvuosia, joiden aikana he voivat joko tuottaa valtiolle verotuloja tai kustannuksia. Kyllin varhaisessa vaiheessa annettu yhteiskunnan tuki voi muuttaa lapsen elämän suunnan. Se oli myös toimeentulotukihakemukseni tarjoama kyyninen opetus: yhteiskunnan kannatti investoida minuun, koska ehtisin tuottaa voittoa suuremmalla todennäköisyydellä kuin äitini.

Missä kunniattomat köyhät sitten luuraavat? Kukaan ei oikeastaan tiedä, ja samalla kaikki tuntuvat tietävän. Käsitys sosiaaliturvan varaan elämänsä järjestäneistä ihmisistä on pitkälti anekdoottimaista tietoa: ilmiön mittakaavasta, syistä tai seurauksista ei ole yksiselitteistä tietoa. Todellisuudessa viimesijaisen sosiaaliturvan käyttäjät ovat sisäisesti hyvin hajanainen ryhmä. Jos tilastoidaan vain tukea saaneiden määrää, samaan nippuun päätyvät pitkäaikaiset toimeentulotuen asiakkaat ja ne, jotka ovat saaneet tukea yhden kuukauden vuodessa.

Usein kuulee sanottavan, että tukien varassa elävät ihmiset käyvät Suomelle liian kalliiksi. Totta on, että toimeentulotuen pitkäaikaisasiakkaat tuottavat yhteiskunnalle paljon kustannuksia, mutta itse tuen

osuus sosiaalipuolen menoista on vain runsaan prosentin luokkaa. Se, että kritiikki on niin kiinnittynyt tuohon köyhän tilille kilahtavaan rahaan, osoittaa, miten kauas keskustelu köyhyydestä on loitontunut tosiseikoista.

Sosiaaliturva ei ole myöskään mielipidekysymys. Se on perustuslaissa määritelty oikeus. Lain mukaan *jokaisella, joka ei kykene hankkimaan ihmisarvoisen elämän edellyttämää turvaa, on oikeus välttämättömään toimeentuloon ja huolenpitoon. Lailla taataan jokaiselle oikeus perustoimeentulon turvaan työttömyyden, sairauden, työkyvyttömyyden ja vanhuuden aikana sekä lapsen syntymän ja huoltajan menetyksen perusteella. -- Julkisen vallan on myös tuettava perheen ja muiden lapsen huolenpidosta vastaavien mahdollisuuksia turvata lapsen hyvinvointi ja yksilöllinen kasvu.*

Ihmisen tuottavuudesta laissa ei mainita mitään.

Voisiko kunniaattomuuden laahuksen siis leikata pois köyhyyspuheesta? Jako kunniallisiin ja kunniaattomiin köyhiin ei nimittäin toimi. Kaikki köyhät joutuvat elämään häpeän kanssa niin kauan kuin köyhiä häpäistään – myös ne lapset, joiden puolella kaikki näennäisesti ovat.

Keskustelu siitä, ketkä ansaitsevat apua, herättää minun mielessäni ikaikaisten kysymyksen siitä, millä perusteella yhtään mitään lopulta ansaitaan. Miksi sähköasentaja ansaitsee enemmän kuin sairaanhoitaja? Miksi kapellimestari ansaitsee enemmän kuin kirjaston esihenkilö? Käsityksemme ansaitsemisesta vaikuttaisi pitkälti pohjaavan markkinatalousajatteluun. Voisi kuitenkin ajatella niinkin, että keskuudessamme saisi elää myös sellaisia ihmisiä, joista ei ole laskennallista hyötyä.

KIISTA KÖYHÄN KUNNIASTA on vuosisatoja vanha. Ruotsin valtakunnassa jako kunniallisiin ja kunniaattomiin köyhiin tehtiin viimeistään 1600-luvulla. Lukuisat sodat vaativat verotuloja, ja kasvaviin kaupunkeihin alkoi kerääntyä yksinäisiä naisia ja sotilaiden perheitä,

joiden lapset päätyivät kaduille kerjäämään. Myös maaseudulla köyhyys kärjistyi, kun niin sanotun tilattoman väestön eli maattomien määrä kasvoi. Silloin keskusvallalle tuli tarve jakaa köyhiä eri luokkiin. Kaikilta työkykyisiltä köyhiltä kiellettiin kerjääminen, ja heille perustettiin pakotyölaitoksia. Vain työkyvyttömille annettiin oikeus köyhäinapuun. Heihin laskettiin myös kerjäävät lapset, joille perustettiin ”sosiaalistamislaitoksia”. Mitä sosiaalistaminen sitten tarkoitti? No, lasten mahdollisimman varhaista totuttamista työnteekoon.

Lastensuojelun historiaa tutkinut Panu Pulma on kirjoittanut, että köyhyyspolitiikka perustui vuosisatoja ajatukselle, että köyhyys on luonnollista. Jos siinä jotain ongelmia nähtiinkin, ne liittyivät lähinnä alempien luokkien moraalien rapautumiseen. Poliitiikka pyrki köyhien kontrollointiin eri tavoin. Oikeastaan vasta viimeisen sadan vuoden aikana on alkanut väikkyä ajatus, että olisi sinänsä epäoikeudenmukaista, että toiset kärsivät puutteesta samalla, kun toiset elävät yltäkylläisyydessä.

Vuoden 1852 vaivaishoitoasetuksessa jokaiselle hädänalaiselle myönnettiin oikeus apuun, tosin työtä vastaan. Liberaalit vastustivat asetusta jyrkästi, sillä he ajattelivat, että vaivaishoito totuttaa köyhät passiivisuuteen.

Parikymmentä vuotta myöhemmin vaivaishoitoa uudistettiin taas, ja sillä kertaa liberaalien kanta voitti. Uudessa asetuksessa apuun turvautuminen oli tehty mahdollisimman vaikeaksi. Taustalla vaikutti suurten nälkävuosien kokemus. Vuosina 1866–68 noin kymmenesosa Suomen asukkaista kuoli nälkään ja tauteihin. Tilanne oli pahin maaseudulla ja etenkin maan itä- ja keskiosissa. Kaupunkeja katastrofi ei koetellut samalla tavalla, mutta niihin alkoi paeta maaseudun köyhiä.

Nykypäivän näkökulmasta nälkävuodet ovat kauhistuttava inhimillinen tragedia, mutta tuon ajan kunnanisille asia merkitsi myös köyhäinhoito-
menojen sietämätöntä kasvua. Niin – kyllä taulukoita voi tuijottaa vielä silloinkin, kun sarakkeissa lukuina pyörivät ihmiset kuolevat nälkään.

Nälkävuosien jälkeen laaditussa vaivahoitoasetuksessa kunnat velvoitettiin auttamaan vain alaikäisiä, sairaita ja vanhuksia. Eri puolille maata perustettiin vaivastaloja, joissa asukkaat pantiin töihin ja kuri oli ankara. Taustalla vaikutti ajatus siitä, että ihmiset eivät silloin niin herkästi hakisi apua.

Lapsilta yhteiskunnan tukea ei koskaan haluttu virallisesti poistaa. Heistä tuli päinvastoin säätyläispiirien hyväntekeväisyyden tärkein kohde. Köyhyyden vaara piili säätyläisten silmissä siinä, että köyhät olivat laiskoja – ja sellaisiksi he kasvattaisivat lapsensakin. Sen vuoksi köyhien perheiden lapsia sijoitettiin herkästi kasvatuslaitoksiin ja varakkaampien perheiden palkollisiksi.

Eräs kehityskulku köyhien lapsiperheiden historiassa on ollut hidas siirtyminen lasten auttamiseen omissa perheissään sen sijaan, että heidät otettaisiin vanhemmiltaan pois. Suomessa tämänkaltaisen ajattelu voimistui vuoden 1918 sisällissodan jälkeen. Kun monia valkoisten sotilaiden leskiä joutui köyhäinavun piiriin, yhteiskunnan ylemmissäkin kerroksissa havahduttiin siihen, miten nöyryyttävää köyhäinhoito oli. Se auttoi hyväksymään ajatuksen, että paras apu lapselle voisikin olla vanhemmalle annettu taloudellinen tuki. Lakeja uudistettiin, mutta vanhat käytännöt säilyivät vielä pitkään.

Kun 1930-luvun lama aiheutti Suomeen historiallisen massatyöttömyyden, köyhäinapua tarjottiin vanhaan tapaan vain kaikkein heikoimmassa asemassa oleville. Työttömäksi joutuneiden perheitä autettiin ensisijaisesti hätäaputoilla. Se tarkoitti pienipalkkaista ruumiillista työtä esimerkiksi tietyömailla.

Tämä niin sanottu lapiolinja jatkui vielä sotien jälkeenkin. Sosiaalivun ja sitä vastaan tehtävän työn liitto alkoi murtua vasta 1960-luvulla.

Tuo vuosikymmen oli hyvinvointivaltion innokkaan rakentamisen aikaa. Vallalle pääsi ajatus, että tietyt tuet – työttömyysturva, sairausvakuutus ja äitiyspäiväraha – kuuluvat kaikille kansalaisille.

Yksilölliseen tarveharkintaan perustuvaa tukea arvosteltiin liian kontrolloivaksi ja leimaavaksi. Tuohon aikaan köyhät perheet saivat esimerkiksi vaateapua, jolloin heidän lapsensa tunnisti ulkonäöltä. Paljon arvostelua herättivät myös tahdonvastaiset toimenpiteet, joita harjoitettiin koulukodeissa, mielisairaaloissa ja päihdehuollossa.

Huono-osaisuus alettiin nähdä myös taloudellista kasvua estävänä ja konflikteja aiheuttavana asiana. Se ei ollutkaan luonnollinen yksilön ominaisuus vaan rakenteellinen ongelma. Hyvinvointivaltion kehittämisessä panostettiin ennaltaehkäisevään työhön. Edistysuskoisimmat ajattelivat jopa, että palvelujärjestelmät poistaisivat köyhyysriskit niin tehokkaasti, että perinteisestä sosiaalihuollosta tulisi tarpeetonta.

Suunta olikin pitkän aikaa lupaava. Esimerkiksi lapsiköyhyys väheni melko tasaisesti vuosikymmenestä toiseen, kunnes 1990-luvun lama muutti kaiken.

Köyhyys hyvinvointivaltiossa on monellakin tapaa erilaista kuin menneiden vuosisatojen köyhyys, ja yksi silmiinpistävä ero on siinä, kuinka yksin köyhät nykyisin ovat. Tutkijat Antti Häkkinen ja Jarmo Peltola kirjoittavat artikkelissaan *Suomalaisen 'alaluokan' historiaa – köyhyys ja työttömyys Suomessa 1860–2000*, että vanha työläisyhteisö tarjosi köyhille yhteisen identiteetin ja poliittisen kodin. Köyhyys oli selkeästi sidoksissa yhteiskuntaluokkaan.

Nyt kaikki on mutkikkaampaa. Osa perinteisten työläisammattien harjoittajista tienaa keskiluokan tuloja, kun taas toiset sinnittelevät köyhyysrajan tuntumassa. Samalla on syntynyt työläinsäädännön reuna-milla toimivia uusia matalapalkka-aloja, kuten ruokalähetit. Koulutukseen ei ole enää varma tie parempiin ansioihin.

On vaikea kuvitella, että köyhien keskuudessa syntyisi enää samanaista yhteisöllisyyttä ja poliittista järjestäytymistä kuin sata vuotta sitten. Erikoisen tilanteesta tekee se, että köyhyys on pirstaloitunut

juuri viime vuosikymmeninä. Hyvinvointivaltion ajatushan oli kohdella köyhyyttä nimenomaan rakenteellisenä ongelmana ja välttää ihmisten leimaamista, mutta nurinkurisesti olemmekin päätyneet yhteiskuntaan, jossa köyhyys on yksilön epäonnistumista.

Yhden ihmisen köyhyyden syitä voidaan toki etsiä henkilöhistoriasta ja luonteen ominaisuuksista. Niillä ei kuitenkaan pystytä selittämään, miksi köyhien määrä vaihtelee eri aikoina ja eri maissa. Tämä on kirkkain osoitus siitä, ettei kenenkään ihmisen laiskuus tai moraalittomuus aiheuta köyhyyttä ilmiönä.

TÄMÄN SYKSYN budjettiriihen aikana kokoomuksen eduskuntaryhmän puheenjohtaja Kai Mykkänen ehdotti *Helsingin Sanomissa*, että tieteelliseltä tutkimukselta puuttuvat rahat otettaisiin yhteiskunnan köyhimmiltä. Hän totesi kokoomuksen vaihtoehtobudjettiin viitaten, että sosiaaliturvassa olisi kiristämisen varaa ainakin toimeentulotuen, työttömyystukien ja asumistuen osalta. ”Totta kai näillä toimilla on ikäviäkin vaikutuksia. Mutta meidän valintamme on rehellisesti panostaa osaamisvetoiseen kasvuun ja vastaavasti keventää passiivisia tulonsiirtoja, jotka myös nostavat työttömyyttä”, Mykkänen kommentoi.

Jutun luettuani olin tolaltani monta päivää. Tämä tapahtui samalla viikolla, kun Amnesty International Suomen osasto ja Ihmisoikeusliitto julkaisivat raportin perusturvan riittämättömyydestä Suomessa. Mykkänen vaikuttaa luulevan, että vain työttömät käyttävät viimesijaisia etuuksia. Todellisuudessa leikkauksista kärsisivät myös köyhät eläkeläiset, lapsiperheet ja sairaat. Heistä Mykkänen ei puhu mitään. Mysteeriksi jää myös, millä perusteella työttömien perusturvasta huolehtiminen lisää työttömyyttä.

Huoli köyhien moraalisesta kehityksestä ja tuottavuudesta valtiolle on yhä hyvin samantapainen kuin 1800-luvulla. Ensimmäisessä uuden vuodenpuheessaan vuonna 2013 presidentti Sauli Niinistö käynnisti keskustelun ”oleskeluyhteiskunnasta”. Myöhemmin samana vuonna sosiaali- ja terveystieteiden ministeri Paula Risikko (kok.) ehdotti järjestelmän muuttamista ”siteten, että sosiaaliturvan saajan olisi pakko osallistua yhteiskunnan toimintaan”. Päättäjät vaikuttavat ajattelevan, että heidän kaltaisensa hyvin toimeentulevat palkansaajat kyllä haluavat rakentaa elämäänsä ja osallistua yhteiskuntaan. Jostain syystä he eivät kykene kuvittelemaan, että köyhällä ihmisellä olisi nuo samat toiveet.

Hyvinvointivaltion rakentamiskaudella 1960–1990-luvuilla sosiaaliturvariippuvuus ei ollut merkittävä yhteiskunnallisen keskustelun aihe. Jonkin verran kannettiin kyllä huolta ”työhaluttomuuden” ennaltaehkäisemisestä, mutta sitäkään ei nähty yksilöiden ongelmana vaan rakenteellisista syistä johtuvana. Syy tähän on osin historiallinen: ennen 1980-lukua viimesijaisen sosiaaliturvan asiakkaita ei juurikaan ollut työikäisiä ja -kykyisiä henkilöitä. Lapset, vanhukset, vammaiset ja sairastavat oli helpompi hyväksyä viimesijaisen sosiaaliturvan kohteiksi. Vasta 2010-luvulla keskustelu ”sosiaalipummeista” leimahti toden teolla.

Työskennellessäni leipäjonossa kohtasin vapaaehtoisia, jotka olivat närkästyneitä siitä, ettei avunsaajille kelvannut kaikki tarjolla oleva ruoka. Heistä oli käsittämätöntä, että ihminen, joka saa ilmaiseksi ruokaa hätäänsä, kehtaa valikoida, mitä haluaa ja mitä ei. Minun mielestäni se on ensiarvoisen tärkeää. Makumieltymykset ja valikoivuus antoivat minulle toivoa näiden ihmisten suhteen. Heillä oli vielä yksilöllinen tahto. He eivät olleet pelkkiä tyhjiä sankoja, joihin auttajat voivat lapioida apuaan.

Entinen kokoomuspoliitikko Kirsi Piha sanoi heinäkuussa *Helsingin Sanomien Kuukausiliitteen* haastattelussa, että ihminen ei ole vain politiikan kohde. Tällä hän kuvasi oikeistolaisista ajattelutapaansa, ja se

sai minut miettimään, onko sitten vasemmistolaisessa ajattelussa ihminen vain politiikan kohde. Ei minun mielestäni. Hyvinvointivaltiota ja ihmisen omaa vastuunkantoa ei pitäisi asettaa toisiaan vastaan. Ajatellen, että hyvinvointivaltion tehtävä on nimenomaan vapauttaa ihminen olemaan myös muuta kuin politiikan kohde. Mutta järjestelmä, joka jättää ihmiset köyhyyden ja monimutkaisen sosiaaliturvajärjestelmän kuorman alle, voi todella tyypistää heidän ainutkertaisen elämänsä peläksi politiikan kohteen elämäksi.

Köyhyystutkimuksessa puhutaan ”mielen tunneloitumisesta”. Sillä tarkoitetaan jatkuvassa taloudellisessa ahdingossa olevan ihmisen toiminnan ja ajatusten keskittymistä pelkästään rahahuoliin. Tästä seuraa päätöksenteko-ongelmia, kun ihmisen mieli on kiinni arkipäiväisessä selviytymisessä pitkän aikavälin ratkaisujen sijaan. Toimeentulon kanssa kamppailevien perheiden vanhemmat kärsivät keskimääräistä useammin toistuvasta masennuksesta, ahdistuneisuudesta ja uupumuksesta.

Kun olin lapsi, köyhyys piti salata muilta. Meidän perheessämme keskusteltiin usein siitä, mitä muut ihmiset meistä puhuvat ja mitä he eivät voi ymmärtää. Totta puhuen en haluaisi kirjoittaa mitään itsestäni. Etenkään en haluaisi kirjoittaa perheenjäsenistäni. Toisaalta tunnen tarvetta selitellä, miksi olimme köyhiä, ja todistella, että kyllä me todella olimme sitä. Voisin käydä läpi vanhempieni henkilöhistoriat ja taloudelliset historiat. Riittäisikö se? Voisin pyytää kuitit nähtäville, katsoa tilitapahtumia. Voisin kertoa ne teille, jotta uskoisitte: se ei ollut meidän vikamme. Vaikka tavallaan se oli. Kuka käski päätyä matalapalkkalalle? Kuka käski erota? Jatkuva selittelyn ja todistelun paine uuvuttaa. Mistä kaikesta pitää olla puutetta, että on köyhä? Missä määrin köyhyys johtuu omista valinnoista? Kuinka suuri osa taloudellisista vaikeuksista voi olla vältettävissä taitavalla rahankäytöllä? Ovatko rahankäytön taidot ja köyhyys ylipäättään erotettavissa toisistaan?

Nuo taidot ovat nimittäin kasvatuksen myötä periytyvää pääomaa. Vanhempani ovat tästä oivallinen esimerkki. Isäni kasvoi keskiluokkaisessa ydinperheessä. Hänen vanhempansa olivat tarkkoja taloudenpitäjiä, jotka kirjasivat pieniin vihkoihin kaikki tulonsa ja menonsa. Myös isäni on tehnyt aina niin. Hän on aina ollut turvassa, ja hänellä on ollut varaa spontaaneihinkin mukavuuksiin. Edes lamavuosina hän ei kokenut taloudellista niukkuutta. Äitini puolestaan kasvoi rikkinaisessä perheessä, osan lapsuudesta omillaan. Hän ei oppinut vanhemmiltaan mitään taloudenpidon taitoja. Sen sijaan hän toimii parhaiten kriiseissä. Hän kasvoi niiden keskellä, ja taloudellisessa kriisissä hän osaa selviytyä paremmin kuin kukaan muu tuntemani ihminen.

Väitän, että suurin osa keskiluokkaisista ihmisistä ei kuitenkaan ole vapaita rahahuolista erinomaisten taloustaitojensa vuoksi, vaan siksi, että heillä on varaa tehdä silloin tällöin hölmöjä ratkaisuja. Minä opin jo lapsena, etteivät köyhät saa tehdä virheitä, koska silloin köyhyys tuomitaan heidän omaksi syykseen – se on reilu rangaistus. On myös konkreettisempi syy sille, ettei köyhille sallita virheitä: heidän taloutensa on hauras. Se ei kestä niitä pieniä vastoinkäymisiä, jotka keskiluokkainen ohittaa harmistuksella. Köyhän pitäisi olla taloudenhoidossaan keskiluokkaisen kirjanpitäjän luokkaa. Paradoksaalisesti hän ei siinä tapauksessa luultavasti olisi köyhä.

Keskustelusta tuntuu puuttuvan taso, jolla köyhät ovat monitahoisia ihmisiä, sellaisia kuin me kaikki. Niin eivät puhu toimittajat, poliitikot eivätkä edes köyhyystutkijat. Köyhistä puhutaan yksiulotteisina esimerkkitapauksina, jotka vain kuvittavat sosiaalipoliittista ongelmaa.

Vaikka köyhyys rajoittaa äitini elämää, se ei estä häntä haaveilemasta samoista asioista kuin häntä varakkaammatkin: pienestä merenranta-talosta, Venetsian matkasta, kylpylälomista ja maalauskurseista. Kun hänen elämänsä katsotaan pelkästään köyhyyden läpi, hänen yksilöllinen persoonansa jää näkymättömiin.

KUUSITOISTA VUOTTA SITTEN lakkasin olemasta köyhän perheen lapsi. Muutin omilleni ja minusta tuli ihan tavallinen pienituloinen opiskelija. Sen jälkeen äidin ja minun taloudelliset elämät todella alkoivat erkaantua. Äitini oli ylivelkaantunut, hän sinnitteli ja kamppaili velkojen ja pienten tulojen kanssa. Nyt hän sinnittelee ja kamppailee velkojen ja pienen eläkkeen kanssa. Minä puolestani tein sen, mitä meidän yhteiskunnassamme ajatellaan mahdolliseksi kaikille. Olen 36-vuotias, ja vaikka olen ollut pienituloinen koko aikuisikäni, minulla on nyt kaksi ylempää korkeakoulututkintoa eikä yhtään velkaa. Autan äitiäni parhaani mukaan ja murehdin yhä, enimmäkseen hänen vuokseen, vain jonkin verran oman perheeni vuoksi.

Tutkijat ovat selittäneet, että huono-osaisen perheen näkökulmasta kouluttautuminen vaikuttaa enemmän kustannuksia kuin hyötyjä aiheuttavalta toiminnalta, ja sen vuoksi matala koulutustaso periytyy. Minun kohdallani näin ei ollut. Äiti suhtautui aina vakavasti koulunkäyntiini. Hän sanoi, että se on minun työtäni, se on tärkeää, ensisijaista. Hän piti selvänä, että jatkan lukioon – totta puhuen hän on pitänyt täysin selvänä, että minä pystyn ihan mihin tahansa.

Äitini opiskeli itsekin ja saavutti toisen asteen tutkinnon 50-vuotiaana. Perheemme taloudelle äidin opiskelu oli tuhoisaa, mutta se oli varmasti merkittävä osatekijä siinä, että äitini kasvatti kaksi maisteria. Kouluttautumisen arvoa ei koskaan kyseenalaistettu meidän perheessämme. Päinvastoin, yliopistokoulutusta ihailtiin jopa siinä määrin, että se tuntui minulle etukäteen täysin saavuttamattomalta.

Pidin aina koulusta, ja ylioppilastodistuksestani olisi voinut ehkä päätellä, että minulla oli erinomaiset mahdollisuudet päästä yliopistoon. Itse en hetkeäkään uskonut siihen. Sisäänpääsykään ei vielä ratkaissut asiaa. Olin monta kertaa keskeyttämässä opintoni, koska tunsin, etten kuulunut yliopistoon. Kotona olin omaksunut ajatuksen, että yliopistossa

kouluttautuneet olivat aivan erityisen hienoja ja viisaita ihmisiä. Minä en ollut hieno ihminen. Pelkäsin paljastuvani millä hetkellä hyvänsä.

Tutkimuksissa on havaittu, että taloudellinen huono-osaisuus näkyy lapsissa huonona itsetuntona tai heikkona tulevaisuudenuskona. Tun-
nistan kuvauksesta heti itseni. Jotenkin se tuntuu helpottavaltakin:
yhtäkkiä luonnevikani eivät olekaan vain minun vaan osa rakenteellista
ongelmaa. Mutta toisaalta, sitten minäkään en ole minä vaan jokin
tyyppi, *köyhän perheen lapsi*.

Köyhyystutkimusta on houkuttelevaa ryhtyä lukemaan niin kuin
jonkinlaista terapiakirjallisuutta: niin kuin se kertoisi minusta, selittäisi
minut. Oikeasti se selittää minun elämäni yhtä hyvin kuin minun
yksittäinen elämänpolkuni voi selittää köyhyyttä: yhtäläisyyksiä löytyy,
mutta yhden hengen aineistosta ei voi johtaa tilastollisia päätelmiä.

Taustaani voisi kuvailla työväenluokkaiseksi. En ole kuitenkaan koke-
nut samanlaista vierautta kuin monet työväenluokasta yliopistolle pääty-
neet. Vanhempani ovat aina harrastaneet korkeakulttuuria ja seuranneet
ajankohtaisia tapahtumia. Sen vuoksi minäkin olen osannut keskustella
taiteesta ja politiikasta, käyttäytyä asianmukaisesti juhlaillallisilla.

Kun muutin omaan kotiin, velattomuus oli valtava helpotus. Opis-
keluaikana olisin voinut nostaa matalakorkoista opintolainaa, mutta
en tehnyt niin. Pelkäsin liikaa velkaantumista. Sen sijaan kävin koko
opintojeni ajan osa-aikatoissa, mikä varmasti lykkäsi valmistumistani.

Vuosien saatossa olen opettanut, opastanut, esitellyt, haastatellut, siivon-
nut, kuljettanut ihmisiä ja tavaraa, kaatanut viiniä laseihin, kerännyt likaiset
lasit pois, olen jakanut julisteita, kirjoittanut uutisia, esseitä, kritiikkejä, tari-
noita, olen pakannut lahjakoreja, liimannut osoitetarroja, tarkastanut tenttejä
ja koneellisesti luettuja lukuarvoja, olen hyllyttänyt kirjoja ja myynyt pääsy-
lippuja. Olen ollut niin pienituloinen, että onnistuin nostamaan ansiotasoani
ryhtymällä kirjailijaksi. Se on ollut tuottoisin työni tähän mennessä.

Kun katson työeläkeotettani, huomaan eläneeni noin 500 euron kuukausiansioilla lähes koko aikuisikäni. Miten se on mahdollista? Onnistuin asumaan Helsingissä yli 15 vuotta alle 400 euron vuokralla: tuurilla, tuetuissa asunnoissa ja kämppisten kanssa. Olen asunut tässä kaupungissa koko elämäni, mutta ainoastaan lähiöissä. Olen saanut aluksi opintotukea ja asumislisää, myöhemmin asumistukea. Ostin ensimmäisen kerran elämässäni huonekalun viime vuonna. Olen ostanut paidan uutena vain kahdesti aikuisiälläni. Joskus söin ohraa ja soijarouhetta kolme kuukautta putkeen, koska minulla ei ollut varaa käydä opiskelijalounaalla, joskus hain elintarvikkeeni Siwan roskiksesta. Kerran olen joutunut lainaamaan rahaa siskoltani voidakseni ilmoittautua läsnäolevaksi yliopistoon.

Melko pian opintojeni alettua huomasin, että monilla opiskelutovereillani oli suurempi luottamus pärjäämiseensä. He etenivät opinnoissaan johdonmukaisemmin ja aloittivat oman alan työt aiemmin. Vasta myöhemmin tulin tietoiseksi siitä, että oli vanhempia, jotka antoivat aikuisille lapsilleen rahaa tai asunnon asuttavaksi tai neuvoja opinnoissa tai työelämässä tai kontakteja tai ihan vain tukiverkon, johon pahan paikan tullen pudottautua.

Olisi houkuttelevaa sanoa, että oma epämääräinen työurani ja polveileva opiskeluni ovat seurausta tällaisten resurssien puutteesta. Rehellisempää kenties olisi myöntää sen johtuvan pitkälti itsepäisestä halustani tehdä elämässä vain asioita, jotka sattuvat kiinnostamaan minua. Toisaalta mietin, onko se juuri sitä köyhyyteen vuosisatojen ajan liitettyä hillittömyyttä, että ajelehdin tyytyväisenä osa-aikatyöstä ja toimeksiannosta toiseen, opiskelin yliopistolla 15 vuotta kaikenlaista ilman sen kummempaa suunnitelmaa urasta. Tavallaan oli hyvä, että minun oli pakko tehdä töitä jo opiskeluaikana. Ehkä pari hyvää neuvoa olisivat johtaneet siihen, että tähän ikään mennessä olisin saavuttanut vakina-

sen työn ja kuukausipalkan. Köyhyys on kuitenkin vapauttanut minut köyhyyden pelosta ja paineesta saavuttaa keskiluokkainen toimeentulo. Se on helpottanut sen seikan hyväksymistä, että kirjailijana olen kuta-kuinkin tuominnut itseni pysymään pienituloisena.

AINA SILLOIN TÄLLÖIN joku seurassani lausuu ”me keskiluokkaiset”. Silloin minä hymyilen enkä sano mitään mutta kysyn mielessäni, olenko minä nyt keskiluokkainen. Ainakin minä vaikutan siltä. Olen korkeakoulutettu, ja se on muuttanut minua pysyvästi. Työskentelen kulttuurialalla, jolle minulla on paljon kontakteja. Harrastan vanhaa kirjallisuutta ja olen kiinnostunut vieraista ruokakulttuureista.

Kun luen köyhyystutkimusta, ymmärrän lapsuuttani paremmin. Se ei kuitenkaan auta minua ymmärtämään itseäni nyt. Olen välttänyt liian suuren osan ylisukupolvisen huono-osaisuuden ennusteita. Aikuisena olen yrittänyt sisäistää sitä, että yhteiskunnallinen asemani on muuttunut lapsuudesta. Jokin ajatuksessa kuitenkin hiertää.

Sosiologiassa on erilaisia tapoja lähestyä luokka-analyysia. Yksi tapa erotella yhteiskuntaluokkia on marxilainen käsitys, jossa luokkia tarkastellaan vallankäytön ja hyväksikäytön rakentamina. Toinen tapa on kiinnittää huomio yhteiskunnallisen aseman tarjoamiin mahdollisuuksiin hallita taloudellisia resursseja. Myöhempi sosiologinen tutkimus on kiinnostunut erityisesti luokkiin liitettävistä ominaispiirteistä ja materiaalisista olosuhteista.

Taloustieteilijä Guy Standing lähestyy yhteiskuntaluokkia eri tavalla kirjassaan *The Precariat*. Standingin mielestä luokkaa ei pitäisi määrittää tulotason, elämäntyylin tai sosiaalisen pääoman perusteella. Hänen mukaansa ensisijainen luokka-asemaa määrittävä tekijä on turvallisuudentunne. Prekariaattia ei määritä pääoman puute vaan taloudellisen

turvan puute. Jos luokka määrittyy taloudellisen turvan mukaan, ei minun asemani ole muuttunut juurikaan. En tunne olevani turvassa. Syy on vain muuttunut: ennen sitä aiheutti se, että olin lapsi, ja se, että perheemme oli velkaantunut. Nyt sitä aiheuttaa se, ettei minulla tai puolisolllani ole vakituista työsuhdetta. Me emme tiedä vielä, mistä perheemme saa elantonsa ensi vuonna.

Maaailma on muuttunut, ja markkinat ovat muuttuneet – ainakin työmarkkinat. Yritän selittää yhä uudestaan vanhempieni ikäpolvelle, miksi nuoret aikuiset valittavat opintotuista sen sijaan, että ottaisivat lainaa. Kaikkialla ympärilläni on ihmisiä, ikäisiäni, joilla on korkeakoulututkinto mutta ei töitä, tai on työtä, mutta siitä ei saa palkkaa.

Tutkimus osoittaa, ettei korkeakaan koulutus enää suojaa köyhyydeltä. Korkeakoulutettujen osuus köyhien lapsiperheiden huoltajista on tällä vuosituhannella kasvanut selvästi.

Uudessa sosiaalisessa yhteisössäni, korkeakoulutettujen ja kulttuurialalla työskentelevien parissa, olen monta kertaa päätnyt pohtimaan, mitä köyhyys oikeastaan tarkoittaa. Julkisessa keskustelussa köyhyyden synonyyminä käytetään usein pienituloisuutta. Pienituloisuus ei kuitenkaan ole köyhyyttä, sillä se vain kuvaa pienituloisten ja keskituloisten välisiä suhteellisia tuloeroja yhtenä vuonna yhdessä maassa. Pienituloiseksi määrittyminen riippuu siis koko väestön tulojakaumasta. Mittari ei myöskään huomioi ihmisten välisiä eroja varallisuudessa, säästöissä eikä elinkustannuksissa.

Miten tämä sitten liittyy uuteen sosiaaliseen viiteryhmääni? No, tunnen paljon pienituloisia ihmisiä, joilla on ajoittain vaikeitakin rahaongelmia. Keskustelu toimeentulotuesta tuntuu kuitenkin usein paljastavan keskiluokkaisen taustan. Moni nimittäin kauhistuu sitä, ettei toimeentulotukea voi saada, jos on säästöjä. Silloin ajattelen, etteivät he ehkä tiedä, kuinka syvälle köyhyyskuoppaan voi pudota. Monilla ihmisillä ei ole

mitään – ei säästöjä, ei omaisuutta, ei turvaverkkoa. Viimesijaisen etuuden tarkoitus ei ole auttaa säästämään rahaa vaan pysymään hengissä.

Kun puhun aiheesta puolisoni kanssa, hän tunnustautuu pienituloiseksi ihmiseksi, joka on taustaltaan keskiluokkainen ja näin ollen viiltävän tietoinen niistä, joilla menee häntä paremmin. Lapsuuden köyhyys puolestaan vaikuttaa minussa tietoisuutena niistä, joilla menee minua huonommin. Olen onnekas siinä, etten tarvitse toimeentulotukea enkä ole oikeutettukaan siihen. Jopa äitini, jolla ei ole omaisuutta eikä usein rahaa tilillään, pitää kiinni ajatuksesta, että on paljon ihmisiä, joilla menee vielä häntä huonommin. Kun äitini sai diakoniatyöstä maksusetelin ruokakauppaan, häntä hävetti. Hänenkin ensimmäinen ajatuksensa oli, että jossain joku olisi tarvinnut sitä vielä enemmän.

Jos tililleni on joskus tipahtanut poikkeuksellisen paljon rahaa, se on tuntunut epämurkavalta: minulla on ylimääräistä rahaa, ja joku jossain tarvitsisi sitä. Raha polttee tililläni, siinä on jotain, mikä pelottaa minua. Vaikeampaa on paikantaa, mihin tuo pelko kohdistuu.

Ainakin pelkään yhä vaivaavani ihmisiä köyhyydelläni. En oikein tiedä, missä vaiheessa sisäistin sen, että minun köyhyyteni on kiusallista. Ei minulle koskaan opetettu sitä, mutta sen vuoksi minä vielä aikuisenakin näyttelen olevani niin kuin muut. Olen osallistunut polttarikustannuksiin, mökkikustannuksiin ja bensakustannuksiin, vaikka minulla ei olisi ollut niihin varaa, vain jotta en kiusaisi ystäviäni likaisilla ongelmillani. Olen joutunut opettelemaan palkasta kysymisen lupaauttuani ilmaistöihin liian monta kertaa. Kun keskustelen rahasta, jokin sisälläni puristuu.

Olen huomannut, että rahasta puhumisesta on tullut viime vuosina muodikasta. Nuoret naiset harrastavat sijoittamista ja kertovat avoimesti talousasioistaan. Sitä pidetään voimaannuttavana, jopa feministisenä. Mutta tällainen rahapuhe on varattu vain keskiluokkaisille ihmisille.

Kesti vuosia, että hyväksyin puolisoni haaveen omistusasunnosta, mutta jokin aika sitten avasimme asuntosäästötilin. Nyt minä siirrän kuukausittain rahaa tuolle tilille, vaikka en vieläkään usko, että me jonain päivänä oikeasti ostaisimme asunnon. Omistaminen pelottaa minua. Olen kuullut ja lukenut hyvin toimeentulevien ihmisten draa- maattisista reaktioista työttömyyteen tai konkurssiin. En ole koskaan kokenut niitä tunteita enkä todella ymmärtänyt niitä. En pelkää köy- hyyttä, koska sen olen jo kokenut, sen sijaan pelkään korkeampaa elin- tasoa ja omaisuutta, koska vasta niiden myötä voin mahdollisesti saada selville, miltä tuntuu menettää paljon.

Pelkään myös, että parempi tulotaso muuttuu minussa luokkapettu- ruudeksi. Että minusta tulee sellainen Marxin halveksima pikkuporvari, joka tavoittelee pääomaa ja on lopulta lojaali vain sille. Minä pelkään keskiluokkaista halua saada lisää, lisää rahaa, lisää tavaraa, lisää tur- vallisuudentunnetta. Alanko minäkin arvostella äitiäni? Alanko minä ajatella, että minun tulee pysyä *kohtuudessa* hänen auttamisessaan? Että minun täytyy varjella keskiluokkaista maailmaani hänen ongelmiltaan? Tuleeko siitä lopullinen ero meidän poluillamme?

Kun äitini kertoo maksamattomista laskuista tai lunastamattomista lääkkeistä, minä pakotan hänet ottamaan vastaan rahaa. Sen jälkeen, toisinaan, minä vain istun ja itken, koska olen niin väsynyt toivomaan ja niin väsynyt huoleeni. Takuusäitiön verkkosivuilla annetaan ohjeita velkaantuneiden läheisille. (Se on sosiaalialan järjestö, joka auttaa ihmisiä raha-asioissa ja velkojen hoidossa.) Neuvoissa läheisille korostetaan, etteivät he ole vastuussa toisen ihmisen veloista, että oma pärjääminen pitää asettaa etusijalle, että auttamiselle on vedettävä myös rajat. Mietin, mitä ohjeiden kirjoittaja tekisi, jos hänelle kerrottaisiin, ettei hänen oma äitinsä ole syönyt muutamaan päivään eikä käyttänyt elintärkeitä lääkkeitään. Ajattelisiko hän silloin, ettei ole vastuussa? Pystyisikö hän vetämään rajan auttamiselle?

Kun puhun rahasta siskoni kanssa, me molemmat yleensä itkemme. Vaikka olemme taloudellisesti turvassa ainakin toistaiseksi, raha on meille edelleen täynnä tunteita. Siskoni ystävä sanoi joskus, että kun siskoni puhuu äitimme talousvaikeuksista, hän kuulostaa alkoholistin omaiselta. Äidin talousongelmat aiheuttavat meille kiihkeitä toiveita hänen tilanteensa paranemisesta, syyllisyyttä ja pettymystä, kun toiveet eivät toteudu, huolta, kun emme voi tietää äidin todellista tilannetta – hän usein salailee ruoan ja lääkkeiden puutetta. Päihderiippuvuus on kuitenkin sikäli eri asia, ettei äidin talousongelmista seuraa meille muuta kuin huolta, eikä hänen tarvitse toimia toisin meidän takiamme. Mutta ei ole myöskään mitään hoitomuotoa tai parantolaa, johon hän voisi hakeutua toipuakseen köyhyydestä tai veloista.

Joskus saan itseni kiinni toiveesta, että äiti käyttäisi rahansa toisin. Joskus olen myös vihainen hänelle. Mutta kun kerin lankaa kohti tuon vihaisuuden ydintä, se aina päättyy samoihin ongelmiin, jotka näen yhteiskunnallisessa köyhyyskeskustelussa: olen vihainen siitä, ettei äiti tee niin kuin minun mielestäni olisi järkevää tehdä, ettei hän aina toimi laisinkaan järkevällä tavalla. En pidä itsestäni niinä hetkinä. Se on kipein ja häpeällisin syy pelätä keskiluokkaistumista. Mitä kauemmas etäännyin äitini köyhyydestä, meidän köyhyydestämme, sitä suurempi on riski, että minäkin alan tarkastella häntä vain köyhänä. En halua typistää häntä ämpäriksi, johon apua lapioidaan. En minä nimittäin halua, että äitini muuttuu. En halua, että hän lakkaa olemasta toivoton optimisti. Senkin minä muistan lapsuudesta, ehkä kaikkein parhaiten: minun pessimismini ja äidin loputtoman uskon, että kaikki on kohta helpompaa. ●

KATJA RAUNIO on helsinkiläinen kirjailija. Häneltä on julkaistu romaanit

Käy kaikki toteen (Teos, 2015) ja *Sinun päiväs koittaa* (Teos, 2020)

Long Play julkaisee tutkivaa journalismia, pitkiä reportaaseja ja ilmiöjuttuja sekä esseitä.

www.longplay.fi